

most is vannak. (Ld. Kapor „hárvételi” ügye, rászédetése, becsapása.) A regény egyik kritikusa elképzelhetetlennek tartja, hogy egy egyre nyíltabb, őszintébb társadalmi atmoszférában ilyen eset előforduljon. Pedig Kárász József ezt a napjainkban sem elképzelhetetlen szituációt íróilag hitelesíti. Kárász József realitásérzékének — melyről a mű tesz tanúságot — különben sincs kiagyalt történetekre szüksége, jóllehet a szerző Kapor helyzetének pszichológiai motiválásával még mélyebbre is hatolhatna.

Újabb kérdés: Kapor Bálint és a „csomorkányizmus” viszonya. A regény főhőse azonos is, meg nem is „csomorkányi” társaival. Tehetséges ember, s látjuk, hogy többre is képes lenne. Ugyanakkor egyfajta „önvédelem diktálta magatartás” alakul ki benne. — Szemet huny a törvénytelenések felett, csak azért, hogy egyáltalán ne figyeljenek föl rá. Megalkuvása — amit önmaga is elismer — nem az Égető Lőrincnek sajátja. Őket csak megtörni tudják, meghajlítani soha. — Igaz, más társadalmi, történelmi szituáció termelte ki őket.

Talán sokak szerint indokolatlannak tűnik a mű befejezése is. Akkor, amikor Kapornak végleg sikerülne nyugalmát, önbizalmát megtalálni (kiderül, hogy régi „bűnét” ma már sehol sem tartják számon, egy pályázaton díjakat is nyer), váratlanul agyvérzés éri. Csak a halál tudja lezárni e viharvert ember sorsát? — Kérdezhetnénk, ha mindenáron happy endet várnánk. De nem várunk, mert tudjuk, hogy a valóság sokkal bonyolultabb és szigorúbb, mint azt néhányan hiszik.

Összegezve: A *krétáshátú* jó regény, egy teljesedő írói pálya értékes állomása. De miért csak most, öt évvel a befejezés után kellett megjelennie? (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1970.*)

OLASZ SÁNDOR

CSOÓR ISTVÁN: HEGY ÉS GÖRÖNGY

A szerző nevét hiába keressük a háromkötetes Benedek Marcell szerkesztette Irodalmi Lexikonban. Innen s a könyv „fülszövegéből” villanásszerűen látható: mennyire kitett írói sors az éppen hatvanéves Csoór Istváné. Harminchárom éves volt, amikor két regénye egyszerre hagyta el a nyomdát, hogy soha ne jussanak el az olvasók kezébe: a friss, még festékszagú példányok az utolsó szálig elpusztulnak a szolnoki pályaudvaron egy légitámadás következtében. S kerekén újabb húsz év telik el, míg *Galagonyagally* címmel novellás kötete megjelenik.

Negyedik helyett hát második kötetét lapozhatjuk ennek a különös alkatú és sorsú írónak, akinek a tehetségét a kétkézi munka törvényei, erkölcsi alakították a géplakatosi inasságtól a pincéri, könyvügynöki, kazánfűtői, gépészi és cséplőmunkási pályákon át a műszaki tiszt váltást jelentő, bizonyára megbecsülés övezte foglalkozásig. Kétségbevonhatatlan bizonyosságul: a fizikai munka s mindaz, ami annak elmaradhatatlan velejárója, olyan élményforrás egy elhivatott tehetség számára, melyből holta napjáig meríthet.

A regényben nem könnyű témához nyúl a szerző. Túlon túl is összetetthez, semhogy a kivitelezésnél két véglét ne kísértse: egy jó könyv, vagy egy torzó lehetősége. Csoór Istvánnak az első sikerült.

1951 karácsonya előtt koholt vádak alapján Csontó Sándor kőművest letartóztatják. Hatvan nap embertelen szenvedésének leírása a keret, mely alkalmat ad az írónak a börtön iszonyatának leírására éppúgy, mint a Tanácsköztársaság bukása utáni csendőrterror borzalmainak papírra vetésére. Ezek szintézisére, az emberi méltóság kettős megtaposásának ábrázolására úgy nyílik mód, hogy a fogságban Csontó Sándornak önéletrajzot kell írnia. Amolyan visszapillantó tükörben látja a gyötrő múltat, és átéli a kevésbé világos jelent.

Az olvasó nyilván ihajlamos megalkuvásfélét szimatolni e kettősség láttán: az 50-es évek börtönviszonyairól vallhatott zavartalanul az író, mert nyomban vallott a Horthy-csendőrök brutalizmusáról is.

Pedig Csoór nem ilyen „fogásból” élt az alkalommal. Figurája, Csontó Sándor számos önéletrajza egyikének írása közben a felügyeletet gyakorló tisztától váratlan kérdést kap:

„— Mire gondol?

— Arra számítottunk negyvennégyben, hogy mindenkit tenyere után bírálják el... Sorba állítanak mindenkit az utcán, akinek kérges — balra, akinek puha — jobbra...

— És?

— Nem a tenyér döntött...

— Hanem?

— Más, egészen más.”

A testi fenyítésnél, a lélek megtörésénél ez fáj jobban Csontónak, ez a kiábrándulás a hitből, ez a nagyon is sajátos, egyéni csalódás, ami az általánosan fogalmazott igazságtalanságba torkoll.

És ami írónál még ennél is, a mondanivalónál is leleplezőbb: stílusa, s az ettől feszülő vallomássorjázás döbbenetes hitele. Végig érezzük: hivatott író kezében szánt a toll. A kedélyes genre-képeket villanásnyi idő alatt feszült dráma váltja föl, pontosan úgy, mint az életben. A modern formai megoldások, a filmkockaszerű lüktetések mögött örökké dobogni érezzük az ökonomikus realista igaz szívét, nem hiába tartotta számon felfedezettei között Móricz Zsigmond e színes írói egyéniséget. Kárvalottak és kínzóak koponyájába az üres őszi fecskéfészket pillantó ámulatával néz, hogy ettől is szilárduljon.

Lehet egy hatvanéves, alig ismert író új és új mezők benyargalására biztatni? Csoór könyvét letéve, tudjuk a választ: kell. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1970.*)

KISS GYULA

TANULMÁNY

KABDEBŐ LÓRÁNT: SZABÓ LŐRINC LÁZADÓ ÉVTIZEDE

Szabó Lőrinc életművének feldolgozása nem tartozik a könnyű feladatok közé. Noha első jelentkezésétől haláláig élénk figyelem kísérte munkásságát (leszámítva hallgatásának néhány évét), sok találó megállapítás vagy éppen kitűnő részletjellemzés ellenére, az egyes írások eltérő nézőpontja és módszere következtében csak igen bizonytalanul alakultak eddig valamilyen összképnek a körvonalai. (Legtöbbet ez utóbbiért Rába Györgynek *A magyar irodalom története* VI. kötetében szereplő tanulmánya tette.)

Máig van tehát „Szabó Lőrinc-probléma”.

Kabdebő Lóránt könyve ennek részbeni megoldására vállalkozik — és nem eredménytelenül.

Vizsgálódásai ugyan egyelőre csak arra az első évtizedre terjednek ki, melyre a legélenkebben reagált a kritika, s amelynél emellett még egy fokkal kevésbé jelentkezik a „helyére tevés” igénye, mint a későbbi évek termésénél, mégis: nemcsak bőséges részletkutatásaival hozott újat ez a tanulmány, hanem bizonyos tekintetben már összegezést is ad. A tárgyalt első négy kötet teljes periódust foglal magában, ennek megértése pedig a további fejlődésnek legalább hozzávetőleges ismeretét is föltételezi.